

УДК 821.161.3

ЦЫТАТА Ў ПАЭЗІІ ЛЕАНІДА ДРАНЬКО-МАЙСЮКА

Н. М. Базар

Палескі дзяржаўны ўніверсітэт

г. Пінск, Рэспубліка Беларусь, e-mail: mikalaewa@gmail.com

У артыкуле разглядаюцца віды інтэртэкстуальных адносін, якія займаюць асаблівае месца ў творчасці Л. Дранько-Майсюка. Інтэртэкстуальны аналіз паэзіі

Л. Дранько-Майсюка дазволіў устанавіць шматлікія міжтэкставыя сувязі сучаснага беларускага паэта з творчасцю яго папярэднікаў.

Ключавыя словы: інтэртэкст; інтэртэкстуальнасць; сучасная паэзія; цытата; эпіграф; Л. Дранько-Майсюк.

Інтэртэкстуальнасць – адна з вызначальных рыс паэзіі Л. Дранько-Майсюка і адна з ключавых характарыстык яго індывідуальнага стылю. Інтэртэкстэмы ў творчасці паэта прадстаўлены найперш цытатамі і алюзіямі. Звернемся да асаблівасцей ужывання Л. Дранько-Майсюком цытат у вершаваных творах.

Цытата – адно з асноўных паняццяў інтэртэкстуальнасці. Даследчыкі прапаноўваюць розныя вызначэнні цытаты. Французскі вучоны Р. Барт цытатай лічыць запазычанне любой часткі тэксту-донара: “Я упываюсь этой властью словесных выражений, корни которых перепутались совершенно произвольно, так что более ранний текст как бы возникает из более позднего” [1, с. 491]. Згодна з тлумачэннем тэорыі інтэртэкстуальнасці Р. Бартам, тэкст – гэта “раскавычэнная цытата” [1 с. 486].

Рускі лінгвіст Н. Фацеева дае наступнае вызначэнне цытаце: “Назовем цитатой воспроизведение двух и более компонентов текста-донора с собственной предикацией” [12, с. 122]. “Эмблематической формой интертекстуальности” [11, с. 84] цытату называе французская даследчыца Н. П’еге-Гро. Паколькі цытату добра відаць у тэксце, Н. П’еге-Гро прапануе разглядаць яе як мінімальную форму інтэртэксту. Рускі даследчык К. Казіцкая лічыць, што “Цитатой может быть практически любой элемент поэтической структуры (слово или группа слов, стихотворный размер, заглавие, фонемный ряд и т.д.), который в данной ситуации осознается как принадлежащий одновременно и авторскому тексту (является «своим» словом), и прежнему, «чужому», не-авторскому тексту, из которого этот элемент изначально взят («чужое» слово)” [9, с. 31]. “Цитата (в широком смысле) – интертекстуальный знак с высоким энергетическим потенциалом, позволяющим ему продвигаться во времени и в пространстве интертекста, накапливая культурные смыслы и тем увеличивая имплицитную энергию” [10, с. 99], – робіць выснову рускі даследчык Н. Кузьміна. Савецкі лінгвіст-русіст і літаратуразнаўца В. Вінаградаў адзначае: “Цитаты получают новую жизнь, новое применение в структуре разных произведений. Но вместе с тем состав цитаты, ее экспрессия влияет на ее литературное использование, иногда даже предопределяет ситуацию и стилистические оттенки ее употребления” [2, с.172]. Такім чынам,

цытата, паводле вызначэння навукоўцаў, – гэта дакладнае альбо трансфармаванае ўзнаўленне першапачатковага тэксту.

Сучасны беларускі паэт Л. Дранько-Майсюк у сваіх творчых пошуках звяртаецца да сусветнай літаратурнай спадчыны, да творчасці беларускіх мастакоў слова. Як слухна заўважае Н. Кузьміна, “цытацыя в літэратуре продиктована в первую очередь особенностями творческого субъекта, складом его ума, традицией, поэтической культурой” [10, с. 117]. Вось і цытаты, якія ўжывае ў вершах паэт-інтэлектуал Л. Дранько-Майсюк, служаць для ўзмацнення вобразнасці думкі. У творах Л. Дранько-Майсюка цытата графічна аформленая, падаецца пры дапамозе двукосся:

І бацькаву прыпамінаць падказку:
“Збіраючыся на каханне-гулі,
Рабі заўсёды той дзяўчыне ласку,
Якую ўсе забылі, прамінулі...” [4, с. 163].

У некаторых выпадках паэт, афармляючы цытату ў двукоссі, тут жа прыводзіць спасылку на аўтара цытаты. Менавіта так абазначана цытата ў вершы з кнігі “Цацачная крама”:

“Ўсё саюзы ў беларусаў...”, – прароча ўздыхаў колісь
Янка Купала [8, с. 58].

Пры ўжыванні цытаты ў вершы, Л. Дранько-Майсюк пазначае не толькі яе аўтара, ён яшчэ ўказвае назву твора, з якога ўзята цытата, а таксама і год напісання гэтага твора:

А на апошняй старонцы занатаваць:
“Роднае заўсёды застанецца родным
І заўсёды пераможа бяду!
Разумеючы гэта,
Пятро Глебкі ў 1936 годзе
У вершы «Летні дзень»
Стварыў святочны малюнак:
*...Выйшли стройными радами
Загарэлыя касцы...*
*У кашулях ярка-белых,
У чырвоных паясах...*” [6, с. 86].

Выкарыстаны паэтам такі візуальны прыём дапамагае чытачу лёгка зразумець, што вершаваныя радкі менавіта П. Глебкі прыводзіць у сваім вершы Л. Дранько-Майсюк. Незнаёмы з творчасцю беларускага паэта П. Глебкі чытач адразу зразумее, з якога твора ўзяты гэтыя радкі, калі яны былі напісаны. “Іменна в поэзии, особенно в так называемой чистой лирике, литературная цитата, явная или скрытая, оказывается наиболее ярким, семантически и энергетически емким

интертекстуальным знаком” [10, с. 118], – піша Н. Кузьміна. Цытата і канкрэтная спасылка на першакрыніцу ці ўказанне на аўтара радкоў, як гэта відавочна на прыкладзе верша Л. Дранько-Майсюка, даюць падставу размежаваць цытаты на асобныя класіфікацыйныя групы: цытаты, што суадносяцца з адным тэкстам, і цытаты, што суадносяцца з рознымі тэкстамі. На такую асаблівасць мастацкага тэксту звяртае ўвагу Н. Кузьміна: “Присутствие в тексте двух и более цитатных единиц может восприниматься как приём умышленного или неумышленного выделения интертекста. В этом случае цитаты выступают как взаимные актуализаторы. Здесь можно противопоставить две классификационные группы: цитаты, которые соотносятся с одним текстом; цитаты, которые соотносятся с разными текстами” [10, с. 33]. Л. Дранько-Майсюк спецыяльна ўказвае аўтара радкоў, выкарыстаных ім у вершы, гэта сведчыць аб наяўнасці дзвюх цытатных адзінак.

У вершы “Вяртаючыся на Францысканцкую” таксама пазначана імя пісьменніка, рэмінісцэнцыя на творчую спадчыну якога прысутнічае ў тэксце:

Згадаў-успомніў Міхася Стральцова,
Знядужанага ў сукрутку бальнічным...

О, свеце родны мой!.. О, свеце ясны!.. [6, с. 107].

Чытач у гэтых радках не толькі ўбачыць імя і прозвішча згаданага паэта, але і па словах “О, свеце родны мой!.. О, свеце ясны!..” зразумее, што тут ёсць рэмінісцэнцыя на зборнік М. Стральцова “Мой свеце ясны”.

Л. Дранько-Майсюк графічна выдзяляе курсівам і пазначае лічбай спасылку на аўтара выкарыстанай у вершы цытаты, унізе старонкі ён указвае прыналежнасць узятага радка канкрэтнай асобе:

Не анёл у трубу ўструбіў¹
У спакоі палескага ранку,
<...>

¹Радок М. Багдановіча [5, с. 9].

Прыналежнасць цытаты пэўнаму аўтару чытачу лёгка вызначыць і па загалоўку твора Л. Дранько-Майсюка. Напрыклад, верш “Думаючы пра Максіма Багдановіча ў Лісабоне”:

І нават лад не быў бы ладам,
Каб не было на свеце звадаў...
Ды ўсё адно паэт з малітвай
Пытаецца ў сваім верлібры:
“...нашто ж на зямлі
Сваркі і звадкі...” [6, с. 146].

У вершы назіраем выкарыстанне Л. Дранько-Майсюком прыём цытацыі, калі паэт ужывае агульнавядомую цытату свайго папярэдніка: “...нашто ж на зямлі / Сваркі і звадкі...”. Гэты ж прыём мае месца і ў вершы “Ці гэта памяць узвышае нас?”, дзе сучасны беларускі аўтар адразу цытуе радкі з твораў М. Багдановіча і Я. Купалы:

Ці гэта памяць узвышае нас?
Ці водгулле, што вечнасцю здаецца?
“Над хвалямі...” – прамоўлю, і ў адказ:
“...сінеючага Ніла...” – адгукнецца,

Ды не заўсёды, і знікае сон.
Радзіма – жвір, і гэты жвір сплывае.
“Ад прадзедаў спакон...” – а што спакон?

Я – ведаю, а мой сусед не знае [5, с. 132].

З дапамогай цытат Л. Дранько-Майсюк робіць выснову ў вершы, што народ дабіўся незалежнасці краіны, Беларусь – суверэнная дзяржава. Цяжкі лёс выпаў на долю роднай зямлі, але працавіты і вольналюбівы беларус выстаяў у гады ліхалецця, ён шануе сваю зямлю. Аб спадчыне, якая засталася ад продкаў, беларус добра ведае.

У вершах Л. Дранько-Майсюк як від цытаты ўжывае эпіграф. Эпіграф у творах паэта служыць для выканання функцыі экспазіцыі пасля загалова непазрэдна перад тэкстам. Большасць іх у вершах Л. Дранько-Майсюка належыць тым людзям, прысутнасць якіх у канкрэтным творы вельмі важная. Такі эпіграф утрымлівае інфармацыю, насычаную фактамі, а прыналежнасць радкоў эпіграфа вядомым людзям надае пэўную аўтарытэтнасць думцы паэта.

Так, эпіграфам да верша Л. Дранько-Майсюка “Эмігрант” выступаюць словы Янкі Купалы “Мы ў сваім чужыя” [7, с. 32]:

Мы ў сваім чужыя.

Янка Купала [7, с. 32].

Звернем увагу на тое, што ў гэтым вершы пазначана толькі аўтарства. Такія эпіграфы звычайна ўтрымліваюць важную зместаваканцэптальную інфармацыю. Згодна вершу, беларусу цяжка ўспрымаць тое, што ў сваёй сталіцы, ды і не толькі ў ёй, не гучыць родная мова. Атрымліваецца так, што на носьбіта нацыянальнай мовы глядзяць, як на эмігранта. Вельмі горка на сэрцы шчыраму беларусу адчуваць сябе ў эміграцыі дома: “Эх, вечная эміграцыя / На радзіме сваёй” [7, с. 33].

У творах Л. Дранько-Майсюка сустракаюцца таксама эпіграфы-цытаты. Іх аўтарства вызначаецца па заглаўку твора. У вершы “Ларысе” наступны эпіграф:

“...не злуйся на тое, што я сказала праўду...”

Твае словы [4, с. 17].

Эпіграф-цытата ў творы дапамагае зразумець галоўную думку верша: развітанне з каханнем адбываецца спакойна, без злосці са словамі: “Бог з табою...” [4, с. 17]. Лірычны герой верша ў душы пакутуе ад горкіх думак, ён не плача, бо разумее, што былое не вернеш, таму і цешыць сябе словамі: “Я – вольны!..” [4, с. 18]. У той жа час ён яшчэ і іранізуе над сваімі найўнымі думкамі.

Л. Дранько-Майсюк не заўжды ўказвае прыналежнасць эпіграфа канкрэтнаму аўтару. У якасці эпіграфа паэт выкарыстоўвае радкі ўласнага верша. Гэта назіраем на прыкладзе эпіграфа да верша “Guillaume Apollinaire”:

Чым кроў паможа? Мусіць, што нічым,
Адно што здзейсніць даўнія намеры
Мець грамадзянства, каб сысці затым
З французскім пашпартам да Люцыфера.

Апошняя страфа
[3, с. 186].

Згодна з указаннем крыніцы аўтарства, эпіграфам да верша сталі радкі апошняй страфы твора Л. Дранько-Майсюка. Нізка верша складаецца з 13 катрэнаў, колькасць якіх адпавядае колькасці літар у імені паэта Гіёма Апалінэра. Верш расказвае пра лёс паэта-воіна, казарменнае жыццё, пра жудаснае аблічча вайны і яе ахвяр. Паэт асуджае вайну як злачынства супраць чалавецтва і ўслаўляе каханне, яго красу і веліч.

У эпіграфіках да вершаў Л. Дранько-Майсюка змяшчаецца неаднолькавая інфармацыя пра аўтарскі тэкст, аднак у пераважнай большасці выпадкаў паэт указвае першакрыніцу. Сустрэкаюцца ў вершах эпіграфы-цытаты з уласных твораў, яны часта належаць героям гэтых жа тэкстаў. Асноўная функцыя эпіграфічных цытат у вершах Л. Дранько-Майсюка – інфарматыўная: такі эпіграф вызначае ідэю верша, задае тэму, якую далей развівае тэкст. Ужытыя паэтам эпіграфы выяўляюць праблему твора, актывізуюць чытацкую думку, выклікаючы пэўныя асацыяцыі. Эпіграфы-цытаты ў творах неатрыбутыўныя, у адзінкавых выпадках прамаркіраваныя двукоссям, выдзелены курсівам.

Прысутнасць “чужога слова” ў вершах Л. Дранько-Майсюка заўважаецца чытачом з-за парушэння звязнасці ці стылявога адзінства тэксту, а таксама дзякуючы спецыяльным спосабам маркіроўкі. У творах паэт выкарыстаў такія спосабы маркіроўкі чужога тэксту, як графічны (выкарыстанне двукосся і выдзяленне цытаты курсівам),

кампазіцыйны (ужыванне эпіграфа), граматычны (увядзенне прамой, ускоснай, неасабіста-прамой мовы).

Такім чынам, цытата – адзін з найбольш распаўсюджаных інтэртэкстуальных элементаў у лірыцы Л. Дранько-Майсюка. Выкарыстоўваючы такія інтэртэкстэмы, Л. Дранько-Майсюк, як выдатны майстар-наватар паэтычнага слова, істотна паглыбляе думку і адметна метафарызуе мову.

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ СПАСЫЛКІ

1. Барт, Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика : пер. с фр. / Р. Барт ; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – М. : Прогресс. Универс, 1994. – 616 с.
2. Виноградов, В. В. О языке художественной литературы / В. В. Виноградов. – М. : Гослитиздат, 1959. – 656 с.
3. Дранько-Майсюк, Л. Акропаль : Паэзія. Эсэ / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск : Маст. літ., 1994. – 190 с.
4. Дранько-Майсюк, Л. Вершы. Каханне. Проза : выбранае / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск : Харвест, 2003. – 304 с.
5. Дранько-Майсюк, Л. Гаспода : выбранае / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 383 с.
6. Дранько-Майсюк, Л. Кніга для спадарыні Эл : проза, вершы, п'еса / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск : Кнігазбор, 2012. – 200 с.
7. Дранько-Майсюк, Л. Тут : вершы, паэмы, эсэ / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 214 с.
8. Дранько-Майсюк, Л. Цацачная крама : кн. для вялікіх і малых / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск : Медисонт, 2008. – 128 с.
9. Козицкая, Е. А. Смыслообразующая функция цитаты в поэтическом тексте : пособие / Е. А. Козицкая. – Тверь : Твер. гос. ун-т, 1999. – 139 с.
10. Кузьмина, Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Н. А. Кузьмина. – Изд. 5-е. – М. : URSS : Либроком, 2009. – 269 с.
11. Пьеге-Гро, Н. Введение в теорию интертекстуальности / Н. Пьеге-Гро ; пер. с фр. Г. К. Косикова, В. Ю. Лукасик, Б. П. Нарумова ; общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – М. : URSS : ЛКИ, 2008. – 240 с.
12. Фатеева, Н. А. Интертекст в мире текстов: контрапункт интертекстуальности / Н. А. Фатеева. – Изд. 4-е. – М. : URSS : Либроком, 2012. – 280 с.

QUOTATION IN POETRY L. DRANKO-MAYSYUK

N.M. Bazar

Polessky State University

Pinsk, Belarus

E-mail: mikalaewa@gmail.com

This article presents types of intertextual relations which have a special place in the works by L. Dranko-Maysyuk. Intertextual analysis of poetry of L. Dranko-Maysyuk allowed establishing a lot of intertextual relations of the modern Belarusian poet with his predecessors.

Keywords: intertext; intertextuality; modern poetry; quotation; epigraph; L. Dranko-Maysyuk.